

36. Schultz H. Introduction: The double edged sword of economic nationalism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kuwi.euw-frankfurt-o.de/de/lehrstuhl/kg/wisogeschi/Frankfurter_Studien_/baende_1_bis_16/band14fst/band14fst.pdf.
37. Waldenberg M. Kwestie Narodowe w Europie Srodkowo Wshodnej / M. Waldenberg. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. – 420 s.

В статті здійснюється аналіз ідейно-політичних коренів і сутності українського економічного націоналізму. Формулюється авторське визначення категорії українського економічного націоналізму на западноукраїнських землях між двома мировими війнами.

Ключевые слова: економічний націоналізм, соціальна емансипація, політичні партії, українці, поляки, євреї.

The article deals with the analysis of political and ideological basis of economic nationalism and its essence. An author definition of Ukrainian economic nationalism on Western Ukrainian territories during the period between wars is formulated.

Key words: economic nationalism, social emancipation, political parties, the Ukrainians, the Polish, the Jewish.

УДК 9.30.25 (477.8)

ББК 79.3: 66.3 (4 Укр)

Марина Палієнко

РОЛЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В ЗБЕРЕЖЕННІ АРХІВНИХ КОЛЕКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ВІДНІ

У статті аналізуються заходи митрополита Андрія Шептицького щодо організації зберігання архівних колекцій Уряду ЗУНР та особового архіву громадсько-політичного діяча, ученого В'ячеслава Липинського в міжвоєнний період, простежується історія створення осередку Національного музею у Відні.

Ключові слова: митрополит Андрій Шептицький, архівні колекції, українська еміграція, архів Уряду ЗУНР, архів В'ячеслава Липинського.

Митрополит Андрій Шептицький (1865–1944) своїм життям і багатолітньою подвижницькою працею вписав одну з найяскравіших сторінок в українську церковну й політичну історію першої половини ХХ ст., у розвиток національної самосвідомості, духовності та культури. Визначним проявом його меценатської та пам'яткоохоронної діяльності стало заснування 1905 р. приватної фундації “Церковний музей”, яка 1911 р. була реорганізована ним у “Національний музей. Ювілейна наукова фундація галицького Митрополита Андрія Шептицького” – заклад, який увійшов в українську історію під назвою Національний музей у Львові. Основу фондів цієї установи склала особиста колекція фундатора, який подарував у різні роки близько 20 тисяч предметів старовини й утримував музей на власні кошти. Нова установа мала своїм завданням не тільки збирати й зберігати історичні пам'ятки, але й організовувати їх вивчення, видання та популяризацію. У грудні 1913 р. митрополит Андрій Шептицький спеціальним актом передав Національний музей у дар українському народові. Під час урочистої церемонії із цієї нагоди він наголосив на тому, що збірки музею передаються “нашому народові не лише як документи і свідчення слави наших батьків – ми їх передаємо тим, хто бачить культуру нашого народу як живу основу будучої – дасть Бог – спільної праці нашого духовенства та інтелігенції, будучих поколінь нашого народу” [1, с.18].

Однак, якщо роль митрополита А.Шептицького в заснуванні й розгортанні діяльності Національного музею у Львові сьогодні є достатньо висвітленою в українській історіографії [2, с.182–202; 3; 4; 5], то до останнього часу залишається недослідженим внесок цього визначного церковного ієрарха в збереження надзвичайно цінних українських архівних колекцій, які через бурхливі політичні події початку 1920-х рр. опини-

лися поза межами України. Окремі аспекти цієї проблеми розглядалися в низці попередніх публікацій автора цієї статті у зв'язку з дослідженням долі архівних колекцій української політичної еміграції в Європі в міжвоєнний період [6; 7].

Усвідомлюючи історичне значення архівів та їхню роль у суспільному й культурному житті українського народу, у плеканні національно-державницьких традицій, митрополит Андрей Шептицький доклав усіх зусиль для збереження документальних збірок Уряду ЗУНР, які після припинення діяльності останнього перебували у Відні. Водночас митрополитові належить заслуга збереження архівної спадщини визначного мислителя й громадсько-політичного діяча, ідеолога українського консервативно-гетьманського руху В'ячеслава Липинського. На початку 1930-х рр. з ініціативи митрополита у Відні було створено осередок Національного музею, а опіку над згадуваними збірками за дорученням митрополита здійснював парох церкви св. Варвари у Відні о. Мирон Горникевич, який упродовж багатьох років уживав усіх заходів для збереження їхньої цілості.

Першим кроком на шляху до заснування філії Національного музею у Відні стало ініційоване митрополитом підписання 1 січня 1926 р. договору про організацію архівного відділу у Відні між дирекцією Національного музею у Львові та представником уряду ЗУНР В.Сінгалевичем, якому президент Є.Петрушевич доручив опіку над урядовими архівами. Згідно із цією угодою, зібрані відділом матеріали згодом мали бути передані до фондів Національного музею у Львові [8, арк.1]. Проте ця домовленість через різні обставини В.Сінгалевичем так і не була втілена в життя.

За деякий час митрополит А.Шептицький повернувся до цієї ідеї та доручив ведення переговорів з Є.Петрушевичем у справі архіву ЗУНР пароху церкви св. Варвари у Відні о. М.Горникевичу. Слід відзначити, що цей проект інтенсивно обговорювався у листуванні митрополита та о. М.Горникевича ще з вересня 1928 р., однак реалізація його затягнулася на кілька років. Переговори між митрополитом А.Шептицьким та Є.Петрушевичем щодо передачі архіву ЗУНР до філії Національного музею у Відні розпочалися 1930 року й тривали у формі листування за посередництвом о. М.Горникевича та сина Є.Петрушевича Антона до квітня 1934 р.

Уперше А.Петрушевич інформував батька про пропозицію митрополита купити архів ЗУНР у своєму листі від 1 серпня 1930 р. “Цими днями, – писав він, – звернувся до мене тутешній парох, д-р Горникевич з слідуною справою: Митрополит Шептицький писав до нього, чи Ти не згодився би передати архів зах[ідно]–укр[аїнського] Уряду, який переховується тепер у Відні, Національному Музеєві” [9, арк.67]. Розуміючи, що перевезення архіву на українські землі тоді було неможливим, А.Шептицький пропонував заснувати у Відні філію Національного музею, платити за помешкання й утримувати двох співробітників (урядовців), які мали б упорядковувати архів. Антон відзначав, що цими урядовцями могли б бути Я.Навчук, який уже тоді займався виявленням і копіюванням актів з Австрійського державного архіву, і він, як “дотеперішній куратор нашого архіву” [9, арк.67 зв.]. Разом із тим А.Петрушевич підкреслював той факт, що передача архіву до Національного музею мала б позитивні наслідки для збереження документів, оскільки ця установа є достатньо поважною й може надати гарантію, що не буде ніяких зловживань з використанням інформації. Антон також уважав, що багато матеріалів уже й тепер можна було б відкрити для проведення історичних студій, однак найважливішим завданням є їхнє упорядкування й систематизація, тому що із часом це зробити буде набагато складніше.

За кілька днів, 10 серпня 1930 р., свого першого листа до Є.Петрушевича в справі урядових архівів надіслав й о. М.Горникевич. У ньому він, зокрема, зазначав, що вже впродовж тривалого часу проводить від імені митрополита А.Шептицького консультації з А.Петрушевичем щодо “перебрання і захищення архівальних матеріалів Уряду ЗУНР під опікою Укр[аїнського] Національного музею у Львові” [10, арк.74]. З листа

М.Горникевича впливало, що в його розпорядженні були письмові повноваження від митрополита, а також лист останнього від 16 липня 1930 р., у якому митрополит висловлював свою згоду на перебирання й зберігання архіву згідно з домовленістю з Є.Петрушевичем. Головною умовою митрополита А.Шептицького була передача архіву в майбутньому незалежній Українській державі, а також, за змогою, компенсація його видатків з боку держави. На думку М.Горникевича, передача державного архіву ЗУНР під опіку Національного музею та упорядкування його матеріалів під контролем довірених осіб, призначених за згодою Є.Петрушевича, уможливили б не тільки його збереження, але й створили б необхідні умови “до зреструктурування повного архіву Уряду ЗУНР через збирання усіх матеріалів, які знаходяться по приватних людях, а котрі повинні бути усі разом і старанно захищені” [10, арк.75].

З метою проведення консультацій з митрополитом М.Горникевич мав намір відвідати Львів, однак, не отримавши на це дозволу від польської влади, був змушений і надалі узгоджувати всі питання виключно шляхом листування. 25 вересня 1930 р. у додатку до свого листа, адресованого Є.Петрушевичу, М.Горникевич надіслав надзвичайно важливий лист митрополита А.Шептицького, датований 3 вересня 1930 р. У цьому документі митрополит підкреслював, що “Філія Н[аціонального] М[узею], перебравши архів, зобов’язалась би своїм коштом зберігати його в відповідному льокалі у Відні до часу, коли передала би його Державному архівові. Я особисто дуже вдячний, що прихильно ставлетесь до такого укладу і буду вам В[исоко]пов[ажаний] Пане Президенте дуже зобов’язаний за полагодження справи” [10, арк.96]. Цього ж дня митрополит А.Шептицький надав о. М.Горникевичу письмове повноваження збирати й приймати на депозитне зберігання до філії Національного музею у Відні документи, які торкаються української історії. Він також делегував йому право прийняти на зберігання архів Уряду ЗУНР, якщо президент Є.Петрушевич погодиться на його пропозицію [10, арк.97].

Активну участь у переговорному процесі продовжував брати й Антон Петрушевич, який 29 вересня надіслав листа до батька із проханням якнайскоріше повідомити про своє щодо пропозиції митрополита А.Шептицького. Він, як і М.Горникевич, уважав за доцільне заснувати архівний осередок до 1 листопада, “щоби було можна оголосити в часописах основання нашої архівальної секції Нац[іональним] Музеєм в 12 річницю проголошення ЗУНР” [10, арк.99]. Однак Є.Петрушевич вагався із прийняттям остаточного рішення, особливо його непокоїв той факт, що з Відня урядові документи могли бути перевезені до Львова, де існувала вірогідність їхнього потрапляння до рук поляків. Зі свого боку, М.Горникевич, спростовуючи ці побоювання Є.Петрушевича в листі до останнього від 22 жовтня 1930 р., наголошував на тому, що про це “ніколи не було і бесіди”, і що митрополит узяв на себе зобов’язання зберігати матеріали у Відні до того часу, коли їх можна буде передати до державного архіву незалежної України [10, арк.109]. Водночас М.Горникевич висловлював сподівання на те, що йому вдасться зібрати у віденській філії важливі матеріали з історії ЗУНР, які до цього часу перебували в приватних осіб. Як уже зазначалося, митрополит матеріально підтримував В.Сінгалеви́ча, який за його дорученням збирав до того часу українські архівні матеріали у Відні. Однак останній виїхав із Відня до Львова, залишивши цінні документальні збірки без нагляду у своєму приватному помешканні. Оскільки В.Сінгалеви́ч працював за дорученням А.Шептицького, то зібрані ним матеріали мали перейти до філії Національного музею у Відні.

Переговори з Є.Петрушевичем тривали у формі листування впродовж кількох років і, зрештою, завершилися 15 квітня 1934 р. підписанням Є.Петрушевичем акта про передачу архівних збірок ЗУНР митрополитові А.Шептицькому. 26 квітня 1934 р. о. М.Горникевич у присутності свідків (адвоката А.Вітошинського та д-ра І.Турина) у Відні в окрузі XVIII, Пленергассе, 23 склав протокол про передачу Є.Петрушевичем

митрополитові А.Шептицькому архівів Уряду ЗУНР та Української Галицької Армії за умови, що митрополит згодом передасть ці архіви українській інституції на батьківщині [11, арк.11–13].

Після побіжного ознайомлення зі складом документів М.Горникевич згрупував їх за видовими ознаками й запакував у 26 ящиків. Серед цих матеріалів знаходились акти уряду, документи міністерства зовнішніх справ ЗУНР, військових відомств, міністерства внутрішніх справ, українського військового табору у Відні, особові справи, судові, торговельно-фінансові документи, дані щодо біженців з Галичини, спеціальні розпорядження для Галичини й Буковини, різні карти австрійського генерального штабу й загальні військові карти, печатки, фотографії, видання українських та іноземних прес-служб, архів Української партії соціалістів-революціонерів (власність М.Грушевського, І.Коссака), брошури “Українська Галицька Армія” (175 примірників), “Один рік на Великій Україні” (287 примірників), “Кривава книга” (т. I у кількості 89 примірників, т. II – 72 примірники), дві великі картини “Українські стрільці” та “Злітна смуга”, портрет Є.Петрушевича, герб ЗУНР та ін. Усі згадані збірки 29 квітня того ж року були перевезені до приміщення на вулиці Турецькій, 12 (Lokal IX, Türkenstraße 12), яке ще з 1930 р. за дорученням митрополита А.Шептицького орендував М.Горникевич з метою зберігання документів парафії та окремих приватних архівів.

Митрополиту А.Шептицькому належить також важлива роль у збереженні архіву визначного українського політичного діяча та вченого В'ячеслава Липинського, що має виняткове значення не лише для дослідження творчої спадщини цієї непересічної особистості, але й для вивчення історії української державності доби Визвольних змагань, діяльності її дипломатичних представництв на міжнародній арені, розвитку українського консервативного руху на тлі подій, що відбувались у середовищі української політичної еміграції в Європі в міжвоєнний період. Саме завдяки зусиллям митрополита вдалося зберегти архів В.Липинського за період 1918–1931 рр., тобто з часів його перебування на посаді посла Української Держави у Відні й до останніх днів життя. Відомо, що архів Липинських, який зберігався в родовому маєтку в с. Затурка на Волині, був цілковито знищений 1915 р. у вирі подій Першої світової війни. Така ж трагічна доля спіткала й особисте зібрання В.Липинського, яке загинуло у квітні 1918 р. унаслідок підпалення його маєтку в Русалівських Чагарах [12; 13].

Нове зібрання В.Липинський почав формувати у Відні вже влітку 1918 р., а згодом продовжив у Райхенау, Берліні та Бадегу. Причому найінтенсивніша наукова й громадська діяльність і найактивніше листування В.Липинського припали на час його перебування в Райхенау – гірському австрійському містечку, розташованому на відстані близько 80 кілометрів на південь від Відня, де він мешкав з короткими перервами з 1920 р. до осені 1926 р. [14, с.38]. Там він завершує підготовку монографії “Україна на переломі”, керує діяльністю Українського союзу хліборобів-державників, редагує збірники “Хліборобської України”, на сторінках яких уперше з'являються друком програмні “Листи до братів-хліборобів”. Усі ці матеріали відкладаються в його особовому архіві. Поряд із численною кореспонденцією, тут зберігаються рукописи його праць та підготовчі до них матеріали, різні за змістом і формою нотатки й записи.

На початку листопада 1926 р. В.Липинський переїжджає до Німеччини, де на пропозицію гетьмана П.Скоропадського розпочинає працю в Українському науковому інституті в Берліні. Він поселяється в містечку Ной-Фінкенкруг поблизу Берліна, до якого перевозить із Райхенау своє книжкове й архівне зібрання. Однак через різке погіршення стану здоров'я В.Липинський наприкінці серпня 1927 р. повертається до Австрії, де наступного року купує невеличкий будиночок у гірській місцевості Бадег поблизу Граца, де оселяється в жовтні 1928 р. і куди того ж місяця перевозить свій архів і бібліотеку [14, с.40].

Проте здоров'я В.Липинського погіршувалося з кожним місяцем і він потребував грошей на лікування. У цій скрутній ситуації на допомогу прийшов митрополит А.Шептицький, який під час відвідання В.Липинського в Бадегу 5 листопада 1929 р. купив усю його кореспонденцію (близько 10 тисяч листів) для Національного музею у Львові. Ці листи залишалися у В.Липинського до кінця його життя й могли бути передані для публічного користування не раніше, ніж через десять років після його смерті [14, с.44].

24 листопада 1929 р. В.Липинський надіслав до митрополита Андрея Шептицького посвідку такого змісту: “Отсим посвідчую, що Ваша Ексцеленція набули у мене для Національного Музею у Львові всю мою кореспонденцію, починаючи від 1918 року і по день моєї смерти. Ця кореспонденція складається із всіх листів, писаних за той час до мене, і копій цих моїх листів, з яких ці копії робились. Цю кореспонденцію зобов'язуюсь передати Національному Музею, або за мого життя, по використанню її для моїх споминів, або по моїй смерті, доручивши виконання цієї моєї останньої волі брату могому Станіславу, проживаючому в селі Затурцях на Волині (почта Торчин коло Луцка) і приятелю могому, перебуваю чому при мені, п. Михайлу Савур-Ципріяновичу (Бадег, почта Тобельбад коло Грацу, Австрія). При цім осмілюся прохати Вашу Ексцеленцію зробити розпорядок, щоб отся моя кореспонденція стала в Національнім Музею доступною для публічного використання не раніше як через десять літ по моїй смерті” [15, с.433; 16, арк.64].

У травні 1931 р. В.Липинський, конче потребуючи грошей на лікування в санаторії, знову звернувся за допомогою до митрополита. У своєму листі з Бадега від 16 травня 1931 р. він, зокрема, писав: “Під час свого побуту у мене Ваша Ексцеленція були ласкаві обіцяти мені свою поміч у разі крайньої потреби. Така крайня потреба тепер у мене настала. До моєї недуги прилучились комплікації з серцем. 26-го вечером прийшов такий сильний серцевий атак (коляпс), що після нього не можу вже прийти до себе. Для удержання мене при життю лікарі вважають необхідним довше санаторіальне лічення. Кошти такого лічення, рахуючи перевозку мене автомобілем під доглядом лікаря, винесуть щонайменше 500 долярів. На покриття цієї суми предлагаю Вашій Ексцеленції мої рукописи розпочатих, але через недугу незакінчених праць, а також роблені принагідно численні замітки на різні соціально-політичні теми. Маю надію, що це разом з моєю б кореспонденцією покрило-б видатки Вашої Ексцеленції. Прошу вибачити, що цього листа пишу не сам, а диктую його п. Ципріяновичу, але сам написати не маю сил. Врешті, позаяк в цій острій стадії моєї недуги кожний день грає велику ролю, то осмілююсь просить Вашу Ексцеленцію о можливо скору відповідь” [15, с.439–440; 16, арк.102–103].

Митрополит устиг переслати тільки частину зазначеної в листі суми (200 доларів), яку В.Липинський одержав 29 травня 1931 р. Після смерті вченого, 14 червня 1931 р. у санаторії Вінервальд поблизу Відня, його секретар Михайло Савур-Ципріянович, виконуючи заповіт В.Липинського, передав о. М.Горникевичу його листування, незакінчені праці, записки, нотатки до “Спогадів з мого життя”, щоденники, копії документів Українського посольства у Відні [14, с.44]. Митрополит А.Шептицький з огляду на складну політичну ситуацію прийняв рішення не перевозити ці документи до Львова, а залишити у Відні під опікою о. М.Горникевича. Разом із тим митрополит постійно цікавився станом збереження архівних документів, про що, зокрема, свідчить його листування з о. М.Горникевичем та о. О.Ковальським (попри все, А.Шептицький плекав надію перевезти хоча б частину архівного зібрання до Національного музею у Львові). Зокрема, у листі до О.Ковальського від 11 травня 1938 р. він висловлював думку про можливість перевезення архівів В.Липинського та Червоного Хреста, оскільки обидва “архіви без інтересу для польської держави”. Стосовно ж архіву Є.Петрушевича, то А.Шептицький підкреслював, що “не може бути тепер бесіди його пере-

возити”, оскільки польська влада його може конфіскувати, “тому треба чекати кращих часів і хоч би який приміщення оплачувати” [17, с.878].

Згадувані архівні колекції продовжували зберігатися у філії Національного музею у Відні навіть після того, як сам Національний музей унаслідок приєднання західно-українських земель до УРСР припинив своє існування, а на його базі було створено Музей українського мистецтва. Однак М.Горникевич, розуміючи, що йому самотужки не вдасться зберегти архівні збірки під час війни, порушив перед митрополитом А.Шептицьким питання про їх передачу до Райхсархіву у Відні. У своєму листі до М.Горникевича від 22 травня 1942 р. А.Шептицький, зважаючи на те, “що на цей час немає жодної установи” на українських теренах, яка б могла прийняти на зберігання згадані архіви, оскільки “ані музей, ані Наукове товариство імені Тараса Шевченка не мають для цього ресурсів”, висловлював свою згоду на передачу збірок на тимчасове зберігання до Райхсархіву у Відні, наголошуючи на тому, що адміністрація архіву має взяти на себе зобов’язання повернути їх власникові по закінченні війни [11, арк.20]. Того ж дня митрополит підписав доручення о. М.Горникевичу на передачу архівних матеріалів, які перебували під його опікою у Відні, до Імперського архіву.

Підготувавши необхідні документи, М.Горникевич 20 червня 1942 р. звернувся до дирекції архіву (Wien I, Minoritenplatz 1) із проханням прийняти на зберігання українські архівні збірки як депозит митрополита Андрея Шептицького [11, арк.18]. Генеральний директор Райхсархіву в Потсдамі Е.Ціпфель у секретному листі до керівництва Райхсархіву у Відні від 18 серпня 1942 р. пропонував під час прийняття на зберігання українських архівних збірок окремо не обговорювати питання про право власності на них, але обумовити, що архів буде готовий їх видати будь-коли за наявності документа, який засвідчує це право [11, арк.23]. Офіційна передача збірок відбулася 16 жовтня 1942 р. Останні надійшли на зберігання до відділу внутрішніх справ та юстиції Райхсархіву у Відні, який розташовувався за адресою Вальнерштрассе, 6 – загалом 50 скринь з архівними документами та дві корзини [11, арк.25].

У зв’язку із цим потребує додаткових уточнень інформація про долю архіву В.Липинського, оприлюднена в статті Є.Зиблікевича, англійський варіант якої був опублікований 1985 р. на сторінках присвяченого В.Липинському випуску журналу “Harvard Ukrainian Studies” [18]. Україномовна публікація з’явилася спочатку на шпальтах американського часопису “Свобода” [19], а згодом – в “Українському археографічному щорічнику” [20].

Є.Зиблікевич стверджував, що після зайняття Відня Червоною Армією у квітні 1945 р. архієпископ Відня кардинал Т.Інніцер та о. М.Горникевич переховували документи в підвалах собору св. Стефана, а згодом таємно перевезли їх до Державного австрійського архіву у Відні. “Наближення Червоної Армії до Відня створило велику загрозу для архіву Липинського, – зазначав Є.Зиблікевич у згадуваній вище статті. – Опікун архіву, о. мітрат, д-р Мирон Горникевич розумів, що б загрожувало йому самому і архівові, якби НКВС (КДБ) знайшов у парафіяльному будинку політичний архів. Довелося спішно розшукувати інше приміщення для архіву. Це завело його до примаса Австрії, архієпископа Відня, кардинала Інніцера, який погодився розмістити архів Липинського в підвалах свого кафедрального храму (Стефанодому), де знаходилися також архіви Віденської архієпархії” [20, с.121]. Проте документи свідчать про те, що архів В.Липинського разом зі збірками ЗУНР був переданий о. М.Горникевичем на депозитне зберігання до Райхсархіву у Відні ще восени 1942 р., а після руйнації цього приміщення внаслідок бомбардування у 1945 р. перевезений до підвалів Етнографічного музею в Гофбургу.

Натомість Є.Зиблікевич у своїй статті відтворював обставини організованого за допомогою кардинала Т.Інніцера таємного перевезення архіву вантажними машинами, посилаючись на те, що його “розповідь про долю й одіссею архіву Липинського базу-

ється на даних, одержаних від о. Горникевича” [20, с.122]. Однак наведені Є.Зиблікевичем факти, вірогідніше за все, стосувалися подій, пов’язаних з організацією перевезення мощей св. Йосафата, які від 1916 р. і до кінця Другої світової війни зберігалися в церкві св. Варвари у Відні і якими, за дорученням митрополита Андрея Шептицького, упродовж багатьох років опікувався о. М.Горникевич. Натомість архівні матеріали й у повоєнний період продовжували зберігатися у Відні в цілковитій секретності, оскільки існувала велика загроза їхнього вилучення й вивезення радянськими спецслужбами до СРСР.

Слід зазначити, що саме завдяки зусиллям митрополита Андрея Шептицького “віденські” українські архіви були збережені в міжвоєнний період і в роки Другої світової війни, а після її закінчення уникли сумної долі численних українських еміграційних архівів, зокрема “празьких”, які потрапили до радянських спецховищ і згодом використовувались в оперативних цілях. За дорученням митрополита А.Шептицького безпосередньо архівними збірками у Відні впродовж багатьох років опікувався парох церкви св. Варвари о. М.Горникевич, а після його смерті цю справу продовжив о. Теофіл Горникевич, завдяки якому згадувані архіви були упорядковані, систематизовані й описані, а наприкінці 1960-х років перевезені до Риму й зосереджені в архіві Українського Католицького Університету.

1. Шептицький А. Не хочемо чужої культури, хочемо жити своєю! / А. Шептицький ; [упоряд. і передм. М. Косіва]. – Львів, 2005. – С. 16–27.
2. Ленчик Василь. Визначні постаті Української Церкви : Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий / Василь Ленчик. – Львів : Свічадо, 2004. – 608 с.
3. Іваник О. Роль митрополита Шептицького в організації музейної справи в Галичині (перша половина ХХ ст.) / Оксана Іваник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2004. – Вип. 2. – С. 81–84.
4. Рощина Л. О. Меценатська діяльність митрополита Андрея Шептицького / Л. О. Рощина // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – № 1. – С. 178–180.
5. Гаврилюк О. Н. Підтримка митрополитом Андреем Шептицьким пам’яткоохоронної діяльності на західноукраїнських землях у 1920-х – 1930-х роках / О. Н. Гаврилюк // Історичний архів : Наукові студії. – Миколаїв, 2010. – Вип. 5. – С. 14–17.
6. Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / Марина Палієнко. – К. : Темпора, 2008. – 688 с.
7. Палієнко М. Невідомі сторінки історії архіву Уряду ЗУНР у Відні / М. Палієнко // Історичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 13–24.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 750, оп. 1 (передмова).
9. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 242.
10. Центральний державний архів громадських об’єднань України (ЦДАГО України), ф. 269, оп. 2, спр. 144.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 3206, оп. 5, спр. 26.
12. Korowytsky I. The Archives of V. Lypyns’ky / I. Korowytsky // Harvard Ukrainian Studies. – 1985. – Vol. IX, № 3/4. – December. – P. 132–135.
13. Коровицький І. Архів В’ячеслава Липинського / І. Коровицький // Український археографічний щорічник. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 124–128.
14. Залуцький Р. Листування В’ячеслава Липинського у західних архівах / Роман Залуцький // Липинський В. Листування. Т. 1. – К. : Смолоскип, 2003. – С. 33–81.
15. В’ячеслав Липинський та його доба / голов. ред. Ю. Терещенко ; упоряд. Т. Осташко, Ю. Терещенко. – К. : Темпора, 2010. – Кн. 2.
16. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 292.
17. Митрополит Андрей Шептицький : Життя і діяльність : документи і матеріали. 1918–1944. Т. 11 : Церква і суспільне питання. Кн. 2 : Листування / упоряд.: О. Гайнова, А. Кравчук. – Львів, 1999. – 571 с.
18. Zyblikewycz E. The Odyssey of V. Lypyns’kyj’s Archives / Eugene Zyblikewycz // Harvard Ukrainian Studies. – 1985. – Vol. IX, № 3/4. – December. – P. 357–361.

19. Зиблікевич Є. Одиссея архівної спадщини В'ячеслава Липинського (Відень – Райхенау – Берлін – Бадег – Філядельфія) / Є. Зиблікевич // Свобода. – Джерзі-Сіті ; Нью-Йорк, 1983. – № 41 (4 берез.); № 42 (5 берез.).
20. Зиблікевич Є. Одиссея архівної спадщини В'ячеслава Липинського (Відень – Райхенау – Берлін – Бадег – Філадельфія) / Є. Зиблікевич // Український археографічний щорічник. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 119–123.

В статтє анализируются меры, предпринятые митрополитом Андреем Шептицким в организации хранения архивных коллекций Правительства ЗУНР и личного архива общественно-политического деятеля и ученого Вячеслава Липинского в межвоенный период, прослеживается история создания ячейки Национального музея в Вене.

Ключевые слова: митрополит Андрей Шептицкий, архивные коллекции, украинская эмиграция, архив Правительства ЗУНР, архив Вячеслава Липинского.

The article analyzes the activity of Metropolitan Andrey Sheptytsky for storage of archival collections of the Government ZUNR and personal archives of public and political figure and scholar Vyacheslav Lypynsky in the interwar period, highlights the history of a branch of the National Museum in Vienna.

Key words: Metropolitan Andrey Sheptytsky, archival collections, Ukrainian emigration, the Government ZUNR' archives, Vyacheslav Lypynsky's archives.

УДК 94 (477)
ББК 63.3 (4 Укр)

Степан Борчук

НАРАДА В АГІТПРОПВІДДІЛІ ЦК КП(Б)У 18 ГРУДНЯ 1929 р. – ОБГОВОРЕННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ ВЕЛИКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Статтю присвячено висвітленню маловідомої сторінки підготовки так званої “скрипниківської” Української Радянської Енциклопедії, – нараді в Агітпропвідділі ЦК КП(б)У під керівництвом А.Хвилі 18 грудня 1929 р., на якій обговорювалися характер, формат, напрями й коло співробітників (авторів) майбутнього видання великої УРЕ.

Ключові слова: Велика Українська Радянська Енциклопедія, УРЕ, БСЭ, МСЭ, агітпроп ЦК КП(б)У, Андрій Хвиля.

Восени 1927 р., у зв'язку з наближенням 10-х роковин Жовтневого перевороту в Петрограді, відділ друку ЦК КП(б)У, очолюваний А.А.Хвилею, вніс пропозицію до Політбюро ЦК КП(б)У приступити (за прикладом московських колег) до підготовки й видання Української Радянської Енциклопедії (УРЕ) [1, арк.1].

26 жовтня 1927 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило: “а) Визнати за необхідне приступити до видання Української Радянської Енциклопедії; б) для детальної розробки всіх питань, що зв'язані з виданням енциклопедії, утворити комісію в складі тт. Скрипника (голова), Затонського, Попова М., Хвилі, Шліхтера, Гопнер з тим, аби постанову уряду про видання Української Радянської Енциклопедії було опубліковано до X роковин існування УСРР” [3, арк.606].

У резолюції “Про завдання культурного будівництва на Україні” X з'їзду КП(б)У (20–29 листопада 1927 р.), зокрема, наголошувалося: “Зростання української культури за роки існування Радянської влади висуває вже потребу поставити велике наукове завдання – видати велику радянську українську енциклопедію. З'їзд доручає Центральному Комітетові розробити це питання” [11, с.403].

Однак актуальне восени 1927 р. питання про видання власної республіканської енциклопедії невдовзі на тривалий час відійшло на другий план: нагальнішими справами стали внутрішньопартійна боротьба, розлам у Компартії Західної України, сталінська форсована колективізація, стрибок у “надіндустріалізацію”.